



# Що можна побачити на часнику в червні

**З. Сич**, д. с.-г. н., професор,

**С. Кубрак**, к. с.-г. н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет

Червень — період найбільш інтенсивного росту і розвитку часнику озимого. Та саме у цей час найбільша ймовірність розвитку шкідників і хвороб. Дуже важливо своєчасно їх виявити й підібрати ефективні методи контролю їх поширення. Це дасть змогу вирішити кілька основних проблем часниківництва, зокрема не допустити зниження урожайності, забезпечити високу товарну якість продукції та її придатність до тривалого зберігання, а у випадку розсадництва — припинити поширення вірусної, грибної та бактеріальної інфекції у садивному матеріалі.

У червні на часнику можна виявити вірусні хвороби, іржу листків, гнилі денця, а із шкідників — часникову міль і рідше стеблову нематоду.

## Основні хвороби

В умовах України на часнику проявляються два віруси — **жовта карликовість, або мозаїка** (*Allium virus 1 Smith.*), і **жовтуха айстри**. Перший виявляється ще у кінці квітня, а другий — під час розкривання суцвіть.

**Жовта карликовість** поширена на багатьох рослинах, які утворюють цибулини — часнику, тюльпанах, нарцисах,

шалоті, цибулі ріпчастій тощо. Інфекція передається попелицями і цикадками. Останні виявляють активність ще у кінці березня. Уражені рослини передчасно сходять та гірше розвиваються. На їх листках з'являються жовті штрихи, які можуть зливатися, зумовлюючи повне пожовтіння рослин. Однак хворі рослини не засихають і продовжують рости.

За нашими спостереженнями, виявити уражені зубки з кожної головки дає можливість використання клонового до-



Рослина, уражена вірусом

бору. Ефективним є й періодичний моніторинг поля з викопуванням хворих рослин упродовж травня і червня. Такі рослини можна використовувати у їжу.

У III декаді червня на посівах стрілкового часнику, де не проводилося обламування стрілок, добре видно ураження вірусом **жовтухи айстри**. На яром, нестрілковому озимому часнику та після обламування стрілок цей вірус можна виявити лише за допомогою імуноферментного аналізу чи методами ПЛР (полімеразної ланцюгової реакції). Стрілки на хворих рослинах викривляються (хоча й не завжди), суцвіття передчасно розкриваються, а повітряні цибулинки у них швидко починають проростати.

Контроль за такими рослинами особливо необхідний у розсадництві. Моніторинг слід починати за 7–10 днів до початку масового розкриття суцвіть. Хворі рослини викопують і використовують у їжу, а повітряні цибулинки з них не мають потрапляти у насінневі партії.

Слід зазначити, що проти вірусних хвороб не діють жодні фунгіциди. Захиститися від них допомагає лише правильна підготовка насінневого матеріалу з мікроклональним розмноженням і конт-



Передчасне розкриття і проростання повітряної бульбочки — ознака жовтухи айстри

ролем вірусної інфекції. Слід звертати увагу на просторову ізоляцію насінневих ділянок та організацію контролю переносників — попелиць та цикадок.

**Гнилі денця, коренів і шийки** можуть виявлятися у будь-який час від початку весняного відростання і аж до збирання врожаю. Ці захворювання викликають збудники фузаріозу (суха гниль) і бактеріозу (мокра гниль із запахом гнилої риби).

Протягом вегетації уражені бактеріозом рослини зовні не відрізняються від здорових — мокру гниль всередині головки і у шийці біля основи стрілки видно лише під час збирання врожаю. У складських приміщеннях такий часник швидко набуває запаху зіпсутої риби (так само, як уражені бактеріозом корені півників, тюльпанів тощо).

Ураження часнику фузаріозом викликає появу сухої гнилі. Хворі рослини відстають у рості, їх нижні листки засихають, і лише наймолодші верхні залишаються зеленими. Передається це захворювання через садивний матеріал і з рослинними рештками, більш уразливі до нього підмерзлі рослини.



Бактеріальна

Фузаріозна

Порівняння здорових головок (праворуч) із ураженими бактеріальною та фузаріозною гнилями (ліворуч)



Іржа листків часнику озимого: характерні ознаки фази спороношення

Захистити часник від розвитку гнилей допомагають дотримання сівозміни, протруювання садивного матеріалу і фунгіцидні обробки, починаючи з квітня. У травні й червні хворі рослини слід викопувати і знищувати (закопувати за межами поля, пересипаючи хлорним вапном).

**Іржа листків** уражує часник лише у окремі роки, переважно з рясними росами та дощами у травні — червні на полях із загущеним висаджуванням. В умовах Степу її симптоми зазвичай стають помітні з початку III декади травня до кінця I декади червня, і що раніше це трапляється, то більша ймовірність її переростання в епіфітотію. На листках хворих рослин з'являються коричневі штрихи. Невдовзі вони починають розтріскуватися, і з них висипаються спори патогену.

Ефективними проти іржі листків є спеціалізовані фунгіциди. Через садивний матеріал це захворювання не передається, хоча на сухих лусках головок може зберігатися первинна інфекція. Сортової стійкості проти іржі не виявлено.

## Шкідники

**Часникова міль** (*Acrolepia assectella* Zell.)

У останні роки спостерігаються спалахи неконтрольованого розмноження мінуючих шкідників на різних овочевих культурах. На часнику пошкодження у вигляді мін зумовлює часникова міль. Літ цього шкідника починається у II декаді травня. За кілька днів з відкладених на поверхні листків яєць відроджуються личинки, які вгризаються у паренхіму листя, проточуючи ходи. На поверхні шкідників не видно, однак листки вкри-



Пошкодження у вигляді мін зумовлює часникова міль

ваються білими штрихами. До кінця червня міль завершує цикл розвитку і заляльковується у ґрунті, де й зимує. Може заноситися у сховища з урожаєм.

Ефективними методами контролю цього шкідника є дотримання сівозміни і використання системних інсектицидів.

**Стеблова нематода** (*Ditylenchus dipsaci* (Kuhn) Filipjev)

Цей шкідник зустрічається на багатьох рослинах (суниця, злакові, кукурудза, цибуля тощо), але з різним ступенем розвитку. На часнику проявляється порізненому, та найчастіше викликає розвиток пухлин у піхвах листків, через що молоді листки погано ростуть і набувають вигляду гармошки.

Передається шкідник із садивним матеріалом. Ефективними методами контролю є дотримання сівозміни і підготовка садивного матеріалу шляхом клонного добору. Під час вегетації моніторинг стеблової нематоди проводять через кожні 10 діб, викопуючи і спалюючи вогнища інфекції. ☒



На часнику стеблова нематода найчастіше викликає розвиток пухлин у піхвах листків, через що молоді листки погано ростуть і набувають вигляду гармошки